

طرح‌واره امنیت بر مبنای دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}

جلال خضرائی^۱، مهرباب رامک^۲

دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۱۹

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۲۴

چکیده

امنیت از ضروری‌ترین نیازهای یک جامعه است و در صورت تحقق آن، آرامش روحانی و جسمانی و در غیر این صورت، سلب آرامش از جامعه سلب بروز خواهد نمود. نظر به اینکه با شکل‌گیری جمهوری اسلامی ایران و پدیدار شدن قدرت اسلام در عرصه جهانی، نیاز به تبیین امنیت از دیدگاه رهبریت جهان اسلام آیت‌الله خامنه‌ای^{مدظله‌العالی} به صورت جدی احساس می‌گردد و گفتمان راهبردی امنیت توسط ایشان، می‌تواند ایده‌های ارزشمندی را همانند «انسجام اسلامی»، «امنیت اخلاقی»، «تقسیم جهان به سلطه‌گر و سلطه‌پذیر»، «دائمی بودن تهدید علیه جمهوری اسلامی ایران» را برای نظریه‌سازی در عرصه امنیت در اختیار گذارد، پژوهش حاضر، تلاش نمود که با جستجو و کنکاش در بیانات و فرمایشات، «مفهوم امنیت از دیدگاه مقام معظم رهبری» را احصاء نماید و نتایج نشان داد که از دیدگاه مقام معظم رهبری، امنیت باید همه‌جانبه بوده و تمام ابعاد ملی، اجتماعی، اقتصادی و سرمایه‌گذاری، نظامی و انتظامی، فرهنگی، فکری و عقیدتی، مدنی و شهروندی، قضایی، امنیت اخلاقی، حیثیتی و آبرویی را شامل شود و هیچ‌کدام از حیطه‌های زندگی بشر نباید دچار ناامنی باشد. درنهایت نیز، یافته‌های پژوهش به صورت طرح‌واره ترسیم و ارائه گردید.

واژگان کلیدی: طرح، طرح‌واره، امنیت، طرح‌واره امنیت، دیدگاه مقام معظم رهبری.

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی گرایش مسائل ایران، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲. دانش‌آموخته دکتری مدیریت راهبردی امنیت فضای سایبر، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

مقدمه و بیان مسئله

تأمل در ابعاد نظری «امنیت» و تعیین مصادیق و شاخص‌های آن و رسیدن به دیدگاهی بومی مطابق با مبانی فکری و نظری نظام جمهوری اسلامی ایران ازجمله رسالت‌های مهم اندیشمندان و پژوهشگران این حوزه به شمار می‌آید. در نظر اندیشمندان، مقوله امنیت، دارای ویژگی‌های خاص خود است، ازجمله: ذهنی بودن، نسبی بودن، عدم امکان تعریف مطلق از آن و غلبه گرایش‌های سیاسی و استراتژیک در تعاریف و ویژگی‌های ارائه‌شده که موجب شده است مقوله امنیت دارای ابهام فراوان و تعاریف گوناگون گردد (قربانی، ۱۳۷۹: ۵۹). همان‌گونه که می‌دانیم امنیت از عناصر و اجزای گوناگونی تشکیل شده است. حکومت‌ها که متولیان امنیت به شمار می‌آیند، متناسب با مقتضیات و گفتمان‌های حاکم، بر مؤلفه‌های خاص تأکید بیشتری دارند. به تعبیری، این گفتمان‌ها هستند که مکانیسم‌ها، ماهیت و سازه‌های امنیت را تعریف می‌کنند و در گفتمان‌ها نیز این اشخاص و نخبگان هستند که عاملیت دارند، بنابراین ادراک آن‌ها از این حوزه پایه شناخت را فراهم می‌نماید.

احساس امنیت همان‌گونه که جزء بدیهی‌ترین نیاز هر انسان تلقی می‌گردد، از اساسی‌ترین احتیاجات هر حکومت نیز محسوب می‌شود. برای هر ملتی، آرمانی‌ترین حکومت، دولتی است که بتواند بالاترین احساس امنیت را برای شهروندان خود به ارمغان بیاورد. با توجه به اینکه مبانی نظری و فکری حکومت اسلامی بر مبنای شرع مقدس و دین مبین اسلام است و مردم کشور ایران نیز به مسلمان و پیرو مذهب شیعه اثنی‌عشری می‌باشند؛ لذا تبیین موضوعات و مسائل مرتبط با جامعه می‌بایست با توجه به این مبانی و زیرساخت‌های فکری انجام شود. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای من‌جمله شخصیت‌های نظام جمهوری اسلامی ایران دارای مبانی فکری قوی به دلیل مطالعات و تحقیقات علمی و تجربیات فراوان در امر حکومت‌داری است. در این حوزه با توجه به اینکه معظم له سالیان سال رهبری جامعه اسلامی را بر عهده داشته و با رخدادها و موضوعات امنیتی چه در سطح داخلی و چه در سطح خارجی آشنا است تلاش خواهد شد شاخص‌های امنیت از دیدگاه ایشان تبیین شود. تبیین و

تئوریزه کردن آرا و اندیشه‌های حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در عرصه امنیت بنا بر سه دلیل، ضرورت و فرصتی مغتنم برای معماری امنیت جمهوری اسلامی ایران است:

- اول، به استناد وظیفه و اختیار سکان‌داری امنیت در جمهوری اسلامی توسط رهبری مطابق اصل صد و دهم قانون اساسی که تعیین سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران و نظارت بر حسن اجرای آن، فرماندهی کل نیروهای مسلح، اعلام جنگ و صلح و بسیج نیروها، حل معضلات نظام را که از طریق عادی قابل حل نیست بر عهده ایشان می‌گذارد.

- دوم به استناد تجربه طولانی در مسائل راهبردی و امنیت به دلیل ۲۴ سال رهبری کشور، ۸ سال ریاست جمهوری و به‌علاوه بیش از ۲۰ سال سابقه مبارزاتی با رژیم ستم‌شاهی؛

- سوم، به استناد دانش فقهی، فلسفی و سیاسی سطح بالای ایشان. گفتمان راهبردی امنیت توسط رهبری، ایده‌های بسیار پرمایه، برای نظریه‌سازی در عرصه امنیت در اختیار می‌گذارد، مانند ایده «انسجام اسلامی» که می‌تواند به «نظریه امنیت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران» و حتی هسته مرکزی معماری امنیت منطقه‌ای تبدیل شود یا ایده «امنیت اخلاقی» که با توجه به مفاد آن می‌تواند به «نظریه امنیت اخلاقی شده» به‌عنوان نظریه هنجاری در امنیت جمهوری اسلامی ایران تبدیل گردد یا ایده تقسیم جهان به «سلطه‌گر و سلطه‌پذیر» که می‌تواند به «نظریه تحلیلی نظام امنیت بین‌المللی قطبی شده فراگیر» تبدیل گردد یا ایده «دائمی بودن تهدید علیه جمهوری اسلامی ایران» که می‌تواند به مبنای شکل‌دهی به نظام مدیریت تهدیدهای امنیت کشور تبدیل شود.

لذا با توجه به تشکیل حکومت اسلامی در جمهوری اسلامی ایران و پدیدار شدن قدرت اسلام در عرصه جهانی فعلی و خیزش مخالفین و معاندین به اسلام، نیاز به تبیین امنیت مبتنی بر دیدگاه رهبریت جهان اسلام آیت‌الله خامنه‌ای در شرایط کنونی به‌صورت جدی احساس می‌گردد. به همین دلیل در تحقیق پیش رو تلاش خواهد شد با جستجو و کنکاش در بیانات و فرمایشات مقام معظم رهبری حول محور امنیت نسبت به تبیین مؤلفه‌های امنیت از دیدگاه ایشان اقدام و مسئله مهم امنیت در اندیشه دفاعی ایشان تبیین و مفهوم‌شناسی شود؛ بنابراین

مسئله اصلی این مقاله عبارت است از اینکه: «مفهوم امنیت در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای دارای چه مفهوم و ماهیت، ویژگی و مرجعی است؟».

۱. مبانی نظری

یک طرح‌واره، نمایانگر الگوهای فکری یا رفتاری است که دسته‌های مختلف اطلاعات و روابط میان آن‌ها را سازمان‌دهی می‌کند و در نظر داریم دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص امنیت را طبق طرح‌واره‌ای ترسیم نماییم. پیش از ارائه هر تعریفی از امنیت، باید گفت که در این حوزه نیز مانند بسیاری از حوزه‌های دیگر علوم انسانی و اجتماعی، اجماع نظر وجود نداشته و مفاهیم، حدود و ثغور مشخص و معنای معین ندارند؛ لذا ابهام یکی از اجزاء این بحث است. با در نظر گرفتن این توضیح، باید گفت برای مفهوم امنیت تعریف‌های گوناگونی ارائه شده است. امنیت در لغت به معنای در امان بودن و مصون بودن و در آرامش و آسودگی بودن از هرگونه تهدید و ترس است (قرشی، ۱۳۵۲: ۱۲۳). امنیت حالت فراغت نسبی از تهدید یا حمله یا آمادگی برای رویارویی با هر تهدید و حمله را گویند. امنیت از ضروری‌ترین نیازهای یک جامعه است (آشوری، ۱۳۸۷: ۳۸).

امنیت در یک تعریف عام، عبارت است از کیفیت احساس تأمین بودن که به معنای احساس آسودگی از ترس و عدم اطمینان است (جهان بزرگی، ۱۳۹۳: ۳۱). در قرآن کریم آمده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخَوْنُوا اللَّهَ وَ الرَّسُولَ وَ تَخَوْنُوا أَمَانَاتَكُمْ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ - ای کسانی که ایمان آورده‌اید به خدا و پیامبر خیانت نکنید و (نیز) در امانات خود خیانت روا مدارید درحالی که متوجهید و می‌دانید»^۱ و در آیه دیگر می‌فرماید: «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَ أشفَقْنَ مِنْهَا وَ حَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا - ما امانت (تعهد، تکلیف، مسئولیت و ولایت الهیه) را بر آسمان‌ها و زمین و کوه‌ها

^۱ سوره انفال، آیه ۲۷.

عرضه داشتیم آن‌ها از حمل آن ابا کردند و از آن هراس داشتند، اما انسان آن را بر دوش کشید! او بسیار ظالم و جاهل بود (قدر این مقام عظیم را نشناخت و به خود ستم کرد)^۱. امنیت در فرهنگ فارسی به معنی آزادی، آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم به دیگران آمده است. در فرهنگ علوم رفتاری دو معنی، «حالتی که در آن ارضای احتیاجات و خواسته‌های شخصی انجام می‌یابد» و «احساس ارزش، اطمینان خاطر، اعتماد به نفس و پذیرش از طرف گروه»، از امنیت شده است. در زبان انگلیسی کلمات متعددی وجود دارد که به مفهوم امنیت نزدیک، ولی دارای کاربردهای متفاوتی است. اصلی‌ترین تعریف کلمه انگلیسی که به معنی امنیت به‌کاررفته و دارای بار سیاسی و اطلاعاتی است در معانی زیر به کار می‌رود: آسایش خاطر، امنیت خاطر، خاطر جمعی، اطمینان، تأمین، مصونیت، تضمین، ضمانت، ضامن، وثیقه، گرو، وسیله اطمینان خاطر، بی‌خطری، ایمنی، سلامت، سند، استحکام (مرادیان، ۱۳۸۵: ۴۶).

دووجهی بودن مفهوم امنیت در تعاریف لغت‌نامه که از یک‌سو به معنای «ایمنی در مقابل حمله»، استواری و نفوذناپذیری «قابلیت اعتماد»، «اطمینان از عدم شکست» و یا «تسلیم» و از سوی دیگر در لغت‌نامه مختصر آکسفورد به معنای عدم اضطراب از «تشویش و خطر» اشاره دارد، منعکس است؛ همچنین امنیت مطابق رویکرد تحلیل گفتمانی در قالب دو معنای کلی قابل بررسی است (افتخاری، ۱۳۸۰: ۳۱-۱۴):

الف) امنیت به‌مثابه وضعیتی که در آن یا تهدید متوجه منافع بازیگر نیست و یا در صورت وجود تهدید، بازیگر از توان و امکان مدیریت آن برخوردار است.

ب) امنیت به‌مثابه وضعیتی که در آن بین خواسته‌های شهروندان با کار ویژه‌های نظام سیاسی نسبتی متعادل وجود دارد، به‌گونه‌ای که در آن شهروندان رضایت‌مندی ایجاد می‌کند.

طبق جدول ۱ پژوهشگران، تعاریفی را برای امنیت ارائه نموده‌اند.

^۱ سوره احزاب، آیه ۷۲.

جدول ۱: تلاش‌های سایر پژوهشگران برای تعریف مفهوم امنیت

عنوان	تعریف یا تلاش برای تولید
۱. رابرت مک نامارا (Robert Macnamara)	مفهوم امنیت مفهومی است که فقدان و نارسائی آن منجر به شورش، اغتشاش داخلی، خشونت و گسترش افراط‌گرایی می‌گردد. امنیت یعنی توسعه، نه زور و نه فعالیت نظامی
۲. هاگ مک‌دونالد (Hugh Macdonald)	او برای مواجهه با مفهوم مهم امنیت تلاش نمود؛ اما درنهایت با طبقه‌بندی که ارائه داد، در این راستا مطلوب واقع شد و عقب‌نشینی کرد؛ زیرا امنیت را مفهوم ناسازگار و گمراه‌کننده یافت. هانس مورسن (hans morsen) نیز به دلایل متفاوت، به همین نقطه رسید.
رابرت جرویس (Robert jerviz)	وی ایده جذاب رژیم‌های امنیتی را معرفی نمود که توجه را از دولت، به سطح تحلیل سیستم منتقل نمود.
گیرت کرل (Gert Krel)	تلاش نمود تا نقد محدودی از مفاهیم نظامی افراطی امنیت را از چشم‌انداز مطالعات صلح انجام دهد.
جوزف بلاز (Jozef Balazs)	امنیت بین‌المللی اساساً به وسیله امنیت داخلی و خارجی سیستم‌های مختلف اجتماعی، توسعه سیستم هویتی مبتنی بر شرایط و اوضاع خارجی، تعیین می‌گردد. اهل فن عموماً، امنیت اجتماعی را به عنوان امنیت داخلی تعریف می‌کنند. کار ویژه اساسی آن، تضمین قدرت سیاسی و اقتصادی طبقه حاکم یا بقای سیستم اجتماعی و درجه مساوی امنیت عمومی است.
ایان بیلانی (Ian Bellany)	امنیت فی‌نفسه، آزادی نسبی از جنگ و با این انتظار برتر توأم است که مغلوب کردن ناپستی ناشی از جنگ باشد.
پنلوپ هارتلند ثانبرگ (Penelop Hartland Thunberg)	توانمندی یک ملت در تعقیب موفقیت‌آمیز منافع ملی‌شان است، آن‌گونه که خود می‌بینند در هر نقطه از جهان
والتر لیمپن (Walter Lippmann)	یک ملت در شرایطی در امنیت است که خطر از بین رفتن ارزش‌های اساسی و تقاضایشان مبتنی بر اجتناب از جنگ وجود نداشته باشد و قدرت حفظ آن‌ها را از طریق پیروزی در جنگ دارا باشند.
مایکل لود (Michael H.H.Loud)	امنیت، شامل سیاست دفاعی سنتی و همچنین رفتارهای غیرنظامی دولت برای تضمین ظرفیت کامل خود برای بقای موجودیت سیاسی به منظور اعمال نفوذ و

عنوان	تعریف یا تلاش برای تولید
	تکمیل اهداف ملی و بین‌المللی است.
گایکام‌لوشانی (Giacomo Luciani)	امنیت، احتمالاً به مفهوم توانائی مقاومت در برابر حملات خارجی تعریف‌شده است
جان‌مروز (John E. Mroz)	امنیت، عبارت است از: آزادی نسبی از تهدیدات خطرناک
دانشکده دفاع ملی کانادا (Nation Defence College(Canada))	امنیت، حفاظت از شیوه زندگی پذیرفته‌شده مردم است و با نیازها و آرمان‌های مشروع دیگران سازگار است. امنیت شامل فارغ بودن از حمله نظامی و رهایی از زوال ارزش‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی است که برای نحوه زندگی اساسی است.
فرنک تراگر (Frank N. Trager)	امنیت، به آن بخش از سیاست حکومت اطلاق می‌شود که به‌عنوان هدف ایجاد شرایط مطلوب سیاسی ملی و بین‌المللی جهت حمایت یا توسعه ارزش‌های ملی حیاتی علیه موجودیت و توان حریفان، موردتوجه قرار گرفته است
ریچارد آلمان (Richard Ullman)	تهدید نسبت به امنیت، رفتار با رشته‌ای از حوادث است که: ۱. تهدیدکنندگان به‌طور چشم‌گیر و در دوره زمانی نسبتاً کوتاه، وضعیت زندگی شهروندان یک دولت را تخریب می‌کند و یا ۲. تهدیدکنندگان شخصاً حلقه انتخاب‌های موجود در سیاست‌گذاری را برای حکومت یک دولت مورد ویژه‌ای را به محدوده خاصی منتقل می‌کند. ادعای حق ویژه برای استفاده از ابزارهای ضروری، این توسعه را مسدود می‌کند. همچنین امنیت، احتمالاً به‌عنوان هدف یک حلقه تسلسلی (Consequence) تعریف گردیده است. این امر بدان معناست که ما احتمالاً نمی‌توانیم تشخیص دهیم که امنیت چیست؟ و چه اندازه اهمیت دارد، مگر این‌که با از دست دادن آن مورد تهدید قرار گیریم
اول ویور (Ole wever)	امنیت را می‌توان به‌گونه‌ای تلقی کرد که در تئوری زبان، عمل یا ژست سخن گفتن (speechact) نامیده شده است. امنیت فی‌نفسه، بیان است... با گفتن امنیت این دولت مورد ویژه‌ای را برای محدوده خاصی منتقل می‌کند. ادعای حق ویژه برای استفاده از ابزارهای ضروری
آرنولد ولفرد (Arnold Wolford)	امنیت، در مفهوم عینی، فقدان تهدید برای حفظ ارزش‌ها و در مفهوم ذهنی، فقدان ترس از موردحمله قرار گرفتن ارزش‌هاست

از تعاریف فوق چنین برمی‌آید که اندیشمندان این رشته، باوجود آنکه بر تعریف واحدی از مفهوم امنیت توافق نداشته و هریک برای تعریف آن از واژه‌ها و عبارات گوناگونی استفاده نموده‌اند، لیکن می‌توان گفت کلیدواژه‌های ثابتی همانند ارزش‌های حیاتی، منافع، تهدید و ابهام، در تمام این تعاریف‌ها تکرار شده‌اند. لازم به ذکر است، امنیت از نظر مفهومی جزء مفاهیم ثانویه است. وقتی از امنیت صحبت می‌کنیم، تصویری که از امنیت داریم تصویری انتزاعی است زیرا نمی‌توانیم ما به ازای آن را مرتبط کنیم؛ بنابراین با مفاهیم ثانویه دیگری مثل ترس و تهدید روبرو هستیم که با یک‌لفظ واحد بیان نمی‌شوند و تنها یک‌لفظ ناظر بر آن نیست. نه در یک‌زبان یک‌لفظ ناظر بر همه موضوعات است و نه در واژگان همه ابعاد امنیت لحاظ شده است؛ بنابراین برای تبیین آن باید مجموعه واژگان مربوط به امنیت را لحاظ کنیم، مثل حفاظت، نفوذ، تهدید و غیره همچنین امنیت پدیده‌ای ثابت و مشخص نیست بنابراین عامل زمان، ایدئولوژی، اوضاع و احوال بین‌المللی، موقعیت کشور و دید و نظر رهبران، نخبگان و مردم در کیفیت و کمیت امنیت و نحوه تحصیل و حفظ آن تأثیر بسزایی دارد. دولت‌ها برحسب مقام و موقعیتی که در عرصه مناسبات بین‌المللی دارند و نیز بر اساس مبانی ارزشی خود، تصورات و تلقی‌های متفاوتی از مفهوم امنیت دارند. یکی دیگر از صفات مسلم امنیت ذهنی بودن آن است. ذهنی بودن امنیت را می‌توان ناشی از ۴ امر دانست:

الف - میزان اعتباری که نخبگان و تصمیم‌گیرندگان یک کشور برای نیروهای تهدیدکننده قائل می‌شوند.

ب - میزان ارتباطی که آنان می‌توانند با عامل یا عوامل تهدید را برقرار کنند.

ج - میزان توانایی (محدودیت و مقدرات) خودی در مقابله با دیگری (تهدید).

د - میزان و درجه اعتبار، فوریت، اولویت و مرکزیت ارزش‌ها و منافع مورد تهدید.

دامنه امنیت یک کشور با قدرت آن کشور ارتباط مستقیم دارد و قدرت کشورها نیز متفاوت است. هرچند بیشتر متخصصان علم سیاست بر این اعتقادند که تفاوتی آشکار میان دولت‌ها در عرصه سیاست بین‌الملل از نظر ماهیت، اندازه و نفوذ آن‌ها وجود دارد؛ اما درباره چگونگی دسته‌بندی آن‌ها نیز اختلافات درخور توجهی به چشم می‌خورد. با توجه به این‌که امنیت ملی دارای دو بعد داخلی و خارجی است که به یکدیگر مرتبط هستند.

○ ضرورت و اهمیت امنیت

تردیدی نیست که نوع شناخت از انسان، کنش‌ها و واکنش‌های او و جایگاه او در نظام هستی نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری مکاتب امنیتی، اندیشه‌ها، تحلیل‌ها، دیدگاه‌ها و رویکردهای امنیتی و برنامه‌ریزی مبتنی بر آن دارد (هاشمیان‌فر، ۱۳۹۰: ۲۲). امنیت از دید همه اندیشمندان مکتب‌های سیاسی اهمیت والایی دارد و نخستین، مهم‌ترین و عمومی‌ترین هدف هر نظام سیاسی، تأمین امنیت افراد جامعه است که پس از تأمین آن است که می‌تواند برای اهداف دیگر قدم بردارد. درباره نقش امنیت در پیشرفت فردی و اجتماعی همین بس که بدون امنیت هیچ برنامه‌ای قابل‌اجرا نیست. در سطح ملی، امنیت اهمیتی فراتر از بقا و صیانت قلمرو ارضی کشور دارد. به عبارت دیگر ممکن است در یک‌زمان تمامیت ارضی، استقلال و حاکمیت یک کشور محفوظ باشد لکن وجود تهدیدات جدید زندگی اجتماعی و سیاسی آن کشور را دستخوش آشوب و هراس و سردرگمی نماید. بر این اساس، اولین انتظار مردم از حاکمیت، تأمین امنیت است. ضرورت امنیت چنان مهم است که ملت‌ها در طول تاریخ برای تأمین امنیت خود، حکومت‌های استبدادی را تحمل کرده‌اند تا آن‌ها امنیت مرزها را حفظ و خطر تهاجم اقوام و گروه‌های سرکش را دفع کنند (همان، ۲۴). آیت‌الله خامنه‌ای درباره اهمیت امنیت می‌فرماید: «امنیت نعمت بزرگی است. در قرآن کریم هم راجع به امن و امنیت سخن رفته است. در هر جامعه‌ای زمینه لازم برای پیشرفت‌های مادی و معنوی امنیت است... شرط حرکت عظیم اجتماعی برای ملت در درجه اول امنیت است (بیانات، در مراسم دیدار گروهی از سپاهیان و بسیجیان در مشهد. ۱۳۷۸/۶/۱)».

ویژگی‌های امنیت را می‌توان این‌گونه برشمرد:

الف- نسبی بودن امنیت: جوامع و کشورها به فراخور موقعیت سیاسی، تاریخی، اجتماعی، جغرافیایی و عقیدتی خود به نسبت خاصی از نعمت امنیت برخوردارند. این حقیقت در قرآن کریم نیز در قالب دشمنی و دوستی انعکاس یافته است. آیات قرآن بیانگر آن است که دستیابی به امنیت مطلق ناممکن است. چراکه زندگی انسان از بدو آفرینش تا پایان دوره خود همواره با رنج و سختی عجین بوده و دشمنان داخلی و

بیرونی او تا روز قیامت حضور دارند و برخی از دشمنان او قبل و بعد از او نیز حضور دارند. «وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمُ عَدُوٌّ مُبِينٌ» و از گام‌های شیطان پیروی ننمایید که او دشمن آشکار شما است^۱ و برخی نیز همزاد و هم‌خانه او هستند، «وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُم لِبَعْضٍ عَدُوٌّ» و (در این هنگام) به آن‌ها گفتیم همگی (به زمین) فرود آیید درحالی‌که بعضی دشمن دیگری خواهید بود^۲.

ب- ذهنی بودن امنیت: اصولاً احساس امنیت یا عدم امنیت، یک برداشت و امر ذهنی است که ریشه در اعتقادات و باورهای فرهنگی، مذهبی و ملی مردم و رهبران یک کشور دارد. طوری که هرچه ایمان در یک جامعه افزایش یابد و مردم مراحل و پله‌های بیشتری از درجات ایمان را طی کنند به امنیت بیشتری دست می‌یابند. «الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ»، (آری) آن‌ها که ایمان آوردند و ایمان خود را با شرک نیامیختند امنیت مال آن‌ها است و آن‌ها هدایت یافتگان‌اند^۳ و بر این باورها و اعتقادات است که باعث می‌شود که یک ملت یا رهبران آن احساس امنیت و یا ناامنی کنند و عده‌ای یا کشوری را دوست و برخی دیگر دشمن تلقی کنند.^۴

ج- تجزیه‌ناپذیر بودن امنیت: امنیت زمانی تحقق می‌یابد که صرفاً محدود به یک حوزه خاص نظیر نظامی یا اقتصادی و یا استان و شهر خاص نباشد؛ یعنی اگر در شهر یا استانی از یک کشور جنگ داخلی یا ناامنی پیدا شود، نمی‌توان ادعا کرد چون دیگر شهرها آرام است، امنیت به هم نخورده است. اولاً پدیده ناامنی در منطقه‌ای به دیگر

۱ سوره انعام، آیه ۱۴۲.

۲ سوره بقره، آیه ۳۶.

۳ سوره انعام، آیه ۸۲.

۴ سوره نساء، آیه ۷۶.

مناطق نیز تسری می‌یابد و از سوی دیگر هر فرد مسلمان در هر نقطه‌ای از جهان که باشد خود را جدای از سایر مؤمنان نمی‌داند (هاشمیان‌فر، ۱۳۹۰: ۳۱).

○ امنیت از منظر قرآن کریم

با بررسی آیات قرآن کریم آشکار می‌گردد که امنیت در دیدگاه اسلام متفاوت از دیدگاه-های دیگر مکاتب بشری است و آن عبارت است از:

الف- دین و اصل اسلام: برخی از آیات قرآن کریم مرجعیت دین را در صدر اولویت‌بندی امنیت می‌داند؛ مانند: «وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ» و با آن‌ها پیکار کنید! تا فتنه (و بت‌پرستی و سلب آزادی از مردم) باقی نماند و دین، مخصوص خدا گردد. پس اگر (از روش نادرست خود) دست برداشتند، (مزاحم آن‌ها نشوید! زیرا) تعدی جز بر ستمکاران روا نیست^۱. در تعالیم اسلامی هدف از آفرینش عالم و آدم و غرض از بعثت انبیای الهی این است که انسان‌ها به دین و آیین حق درآیند و با عمل به احکام آن به خدای متعال نزدیک شوند و به زندگی حقیقی دست یابند. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ»، ای کسانی که ایمان آورده‌اید دعوت خدا و پیامبر را اجابت کنید هنگامی که شما را به‌سوی چیزی می‌خواند که مایه حیاتتان است و بدانید خداوند میان انسان و قلب او حائل می‌شود و اینکه همه شما نزد او (در قیامت) اجتماع خواهید کرد^۲؛ بنابراین اسلام به مسلمانان اجازه نمی‌دهد که در برابر دین‌ستیزان ساکت بنشینند تا آنان بدون نگرانی امنیت، این گران‌بهاترین و عزیزترین سرمایه را از موجودیتشان سلب نمایند.

^۱ سوره بقره، آیه ۱۹۳.

^۲ سوره انفال، آیه ۲۴.

ب- ولی امر مسلمین و امامت امت: نقش رهبر در جامعه مانند نخی است که دانه‌های تسبیح را گرد می‌آورد. آحاد جامعه را در کنار هم نگه می‌دارد و در میان آنان ارتباطی عمیق و استوار برقرار می‌سازد و جامعه را از هرگونه پراکندگی مصون می‌دارد. قرآن کریم می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا»، ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اطاعت کنید خدا را و اطاعت کنید پیامبر خدا و صاحبان امر را و هرگاه در چیزی نزاع کردید آن را به خدا و پیامبر ارجاع دهید اگر ایمان به خدا و روز رستاخیز دارید، این برای شما بهتر و عاقبت و پایانش نیکوتر است.^۱

ج- مؤمنان و مردم: سومین مورد از امنیت در آموزه‌های اسلام مردم می‌باشند. چراکه آیین اسلام باوجود پیروان و مردم معنا می‌یابد و همین پیروان هستند که با عمل به تعالیم آن، نظام اسلامی را تشکیل می‌دهند. بر این اساس قرآن کریم در آیات مختلفی تعرض به جان، مال و آبروی مسلمانان و هر بی‌گناه دیگری چه مسلمان باشد و چه نباشد را منع نموده است. ازجمله: «وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ» و نفسی را که خداوند محترم شمرده به قتل نرسانید، مگر به حق (و از روی استحقاق)^۲. مقام معظم رهبری نیز حق برخورداری از امنیت را حق آحاد ملت معرفی کرده و می‌فرماید: «در نظام اسلامی، همه از حقوق شهروندی برخوردارند ... جامعه‌ای که امنیت نداشته باشد حالت اختناق پیدا می‌کند. انسان برای انجام هر فعالیتی محتاج امنیت است و امنیت نیز متعلق به همه مردم است ... امنیت در نظام اسلامی متعلق به یک طبقه خاص نیست و عموم مردم باید از آن

^۱ سوره نسا، آیه ۵۹.

^۲ سوره انعام، آیه ۱۵۱.

برخوردار باشند.» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و مسئولان نیروی انتظامی، ۱۳۷۶/۴/۲۵).

○ تأمین‌کننده و تهدیدکننده امنیت

یکی از ارکان امنیت بررسی و پاسخ به این سؤال است که تأمین‌کننده امنیت کدام است؟ در پاسخ به این سؤال می‌توان گفت دولت‌ها به معنای عام و به‌صورت رسمی وظیفه تأمین امنیت را بر عهده‌دارند. از سوی دیگر نهادهای خاص امنیتی مانند نیروهای مسلح و پلیس، امنیت ملی و داخلی را تأمین می‌نمایند؛ اما در نظام اسلامی اگر گروهی به‌عنوان نیروی نظامی یا انتظامی جهت تأمین امنیت معرفی شدند، وظیفه از دوش مردم ساقط نمی‌شود اگرچه راه تأمین امنیت همان نیروهای نظامی و انتظامی هستند (هاشمیان‌فر، ۱۳۹۰: ۴۶).

این‌که تهدیدکننده امنیت جوامع کدام است، کشورها و جوامع، دیدگاه‌های متفاوتی از هم دارند؛ اما کشورها سه موضوع تمامیت ارضی آن کشور، اعتقادات و الگوهای رفتاری جامعه و حاکمیت مستقر در آن کشور را به‌عنوان ارزش‌های حیاتی خود تعریف می‌کنند که به مخاطره افتادن آن‌ها به مفهوم از بین رفتن پایه و اساس حاکمیت آن کشور است؛ بنابراین منظور از تهدید عنصر یا وضعیتی است که یکی از این موضوعات حیاتی را به مخاطره می‌اندازد.

○ تهدید از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای

قبل از پرداختن به موضوع امنیت در دیدگاه مقام معظم رهبری، بایستی با توجه به اینکه، برقراری امنیت منوط به مقابله با انواع تهدیدات از طریق پیشگیری و مقابله با بالفعل شدن آن‌ها و مقابله مناسب با آن‌ها در صورت بالفعل شدن است، دیدگاه رهبری در خصوص این موضوع موردبررسی قرار می‌گیرد. از دیدگاه ایشان، بزرگ‌ترین تهدید، ناامنی است که در هر حوزه و بُعدی شکل گیرد، کشور را با چالش جدی مواجه خواهد کرد «ناامنی، بزرگ‌ترین خطری است که یک ملت را تهدید می‌کند. اگر به بعضی از ملت‌های دیگر نگاه کنید و ببینید که در زیر آوار ناامنی، چه مشکلاتی برایشان به وجود آمده و امنیتی که ما در طول سال‌های گذشته داشتیم، چه فرصت‌های خوبی را در اختیار ملت ایران قرار داده است، آن‌وقت اهمیت

امنیت برای کشور و مردم ما آشکار خواهد شد» (آیت‌الله خامنه‌ای، پیام نوروزی به مناسبت حلول سال ۱۳۷۹ - ۱۳۷۹/۱/۱) این ناامنی در هر شکلی حتی احساس ذهنی آن نیز مشکلات زیادی را به همراه دارد و باید به مقابله با آن پرداخت. حالت ناامنی واقعاً در جامعه چیز بدی است، باید با آن مبارزه کرد (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسئولان قوه قضائیه، ۱۳۶۸/۳۰/۲۰)

از دیدگاه مقام معظم رهبری دو نوع تهدید اصلی از نظر مقیاس جغرافیایی هستند (تهدیدات داخلی و خارجی) و ایشان می‌فرمایند: ما دو دشمن داریم: یک دشمن، دشمن درونی است؛ یک دشمن، دشمن بیرونی است. دشمن درونی خطرناک‌تر است. دشمن درونی چیست؟ دشمن درونی خصلت‌های بدی است که ممکن است ما در خودمان داشته باشیم. تنبلی، نشاط کار نداشتن، ناامیدی، خودخواهی‌های افراطی، بدبین بودن به دیگران، بدبین بودن به آینده، نداشتن اعتماد به خود نه به شخص خود و نه به ملت خود این‌ها بیماری است. اگر این دشمن‌های درونی در ما وجود داشته باشد، کار ما مشکل می‌شود. همیشه دشمنان بیرونی ملت ایران سعی کرده‌اند این میکروب‌ها را در درون جامعه‌ی ایرانی رسوخ دهند: شما نمی‌توانید، پدرتان درآمد، بیچاره شدید، افتتان تیره است، آینده‌تان تاریک است، شما قادر نیستید و... سعی آن‌ها این بوده است که ملت ما را ناامید، کسل، بی‌اعتماد به نفس، تنبل و چشم به دست بیگانه بار بیاورند. در طول سال‌های قبل از بروز حرکت اسلامی در کشور ما، بلای عمده‌ی ملت ما این‌ها بود. اگر ملتی این بیماری‌ها را داشته باشد، این ملت پیشرفتش ممکن نیست؛ اگر ملتی مردمش تنبل باشند، ناامید باشند، اعتمادبه‌نفس نداشته باشند، با همدیگر پیوند نداشته باشند، به همدیگر بدبین باشند، از آینده ناامید باشند، چنین ملتی پیش نخواهد رفت؛ این‌ها مثل موریانه‌ای که در درون پایه‌ی بنا بیفتد، بنا را ویران می‌کند؛ مثل کرمی است که داخل میوه قرار بگیرد، میوه را فاسد می‌کند. باید با این صفات مبارزه کرد. ملت ما باید امیدوار، دارای اعتمادبه‌نفس، خوش‌بین به آینده، علاقه‌مند به پیشرفت و معتقد و مؤمن به معنویاتی باشد که او را در این راه کمک می‌کند. به حمدالله امروز ملت ما چنین اعتمادبه‌نفس و چنین امیدی دارد؛ باید این‌ها را تکمیل کرد. اگر ما بتوانیم این دشمن‌ها را در درون خود، در جان خود، در فرهنگ عمومی جامعه‌ی خود از کار بیندازیم، دشمن بیرونی هم نمی‌تواند به ما صدمه و لطمه-

ای برساند؛ اما دشمن بیرونی این هدف ما عبارت است از نظام سلطه‌ی بین‌المللی؛ یعنی همان چیزی که به او می‌گوییم استکبار جهانی. استکبار جهانی و نظام سلطه، دنیا را به سلطه گران و سلطه پذیران تقسیم می‌کند. اگر ملتی بخواهد در مقابل سلطه گران از منافع خود دفاع کند، سلطه گران با آن ملت دشمنی می‌کنند؛ روی او فشار می‌آورند و سعی می‌کنند مقاومت او را در هم بشکنند. این، دشمن یک ملتی است که می‌خواهد مستقل و عزتمند و آبرومند و پیشرفته بشود و زیر بار سلطه گران نرود؛ این دشمن بیرونی است. امروز مظهر این دشمنی عبارت است از شبکه‌ی صهیونیسم جهانی و دولت کنونی ایالات متحده‌ی امریکا (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار با فرماندهان نیروهای مسلح، ۱۳۸۰/۶/۳۰)

مقام معظم رهبری تهدید را از نظر نوع و شیوه ایجاد آن به دو نوع سخت و نرم تقسیم می‌نماید؛ از جمله این تهدیدات، حمله احتمالی نظامی است که در این خصوص ایشان می‌فرمایند: «البته ما بارها گفته‌ایم که به هیچ وجه نمی‌توانیم ادعا کنیم که ایران قطعاً مورد حمله قرار خواهد گرفت، نه چنین چیزی معلوم نیست، اما قطعاً تهدید متوجه ماست، این ما هستیم که باید بتوانیم این تهدیدی را که متوجه ماست خنثی کنیم و از بین ببریم... بعضی ممکن است هیچ تهدیدی را متوجه نظام ندانند، بگویند نه، هیچ تهدیدی متوجه نظام نیست. بعضی ممکن است تهدید را قبول کنند... هیچ کس خیال نکند که متجاوز مستکبر سرکش، به چیزی کمتر از سلطه کامل قانع خواهد شد... تهدید هست، تهدید، عمومی است.» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی، ۱۳۸۰/۱۲/۲۷).

از دیدگاه مقام معظم رهبری، علاوه بر تهدید سخت، امروزه یکی از مؤثرترین، کارآمدترین و کم‌هزینه‌ترین تهدیدات در حوزه امنیت ملی و در عرصه بین‌الملل، تهدید نرم است زیرا با استفاده از این نوع تهدید، می‌توان با حداقل هزینه، بدون لشکرکشی و از بین بردن مقاومت‌های فیزیکی به هدف خود رسید. از این جهت این نوع تهدید خطرناک‌ترین و پیچیده‌ترین نوع تهدید علیه امنیت ملی یکی کشور به شمار می‌رود؛ زیرا که با عواطف، احساسات، فکر و اندیشه، باور و ارزش‌ها و آرمان‌های یک ملت و نظام سیاسی مرتبط است و آن‌ها را مورد یورش و آماج تهاجم قرار می‌دهد.

○ امنیت از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای

مقام معظم رهبری، امنیت را مهم‌ترین و اساسی‌ترین پایه حیات بشری و نظام‌های سیاسی به‌ویژه نظام جمهوری اسلامی ایران تعریف می‌کنند که بدون آن در هیچ حوزه‌ای امکان موفقیت و تعالی وجود نخواهد داشت و بقای نظام سیاسی برآمده از خواست و اراده مردم نیز امکان‌پذیر نخواهد بود. ایشان امنیت را پیش‌نیاز رشد و توسعه در تمامی حوزه‌ها و دستیابی به اهداف، منافع و آرمان‌های حکومت و مردم و رسیدن به قله‌های واقعی پیشرفت مادی و معنوی می‌دانند. ایشان در مراسم مشترک دانش‌آموختگی دانشگاه‌های افسری ارتش می‌فرمایند: «یک ملت برای اینکه قله‌های کمال مادی و معنوی و قله‌های عزت و شرافت را فتح کند، به امنیت و به آسوده‌خیالی از تهاجم دشمنان احتیاج دارد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم مشترک دانش‌آموختگی دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۸۶/۸/۲) لذا، ضرورت وجود امنیت برای تداوم حیات جامعه و انجام فعالیت‌های اقتصادی، علمی و اجتماعی مورد تأکید ایشان است و در کل ایشان شرط حرکت اجتماعی جامعه و کشور را وجود امنیت می‌دانند. بدون امنیت هیچ اقدامی ممکن نیست و رشته‌های یک مملکت از هم گسسته خواهد شد (شایگان، ۱۳۹۱: ۷۵)

امنیت از دیدگاه مقام معظم رهبری از گستره معنایی و مفهومی زیادی برخوردار است به‌گونه‌ای که تمامی حوزه‌ها و وجوه زندگی حکومت و مردم را در بر می‌گیرد. باین‌وجود، از منظر ایشان، امنیت به معنای واقعی زمانی در یک کشور وجود خواهد داشت که نه تنها در قلمرو ملی آن ثبات و آرامش حاکم باشد، از کمترین میزان تهدیدات و چالش‌های احتمالی به‌ویژه برای علل وجودی نظام سیاسی حاکم برخوردار بوده یا مانع از عدم بالفعل شدن آن‌ها در تمامی حوزه‌ها شود، منافع و اهداف ملی آن با چالش جدی مواجه نشود، بلکه محیط پیرامونی (منطقه‌ای) و بین‌المللی آن نیز از ثبات و امنیت نسبی برخوردار باشد. به‌گونه‌ای که از این نظر کشور با تهدیدات مواجه نشود. درواقع مقام معظم رهبری، بر امنیت پایدار و همه‌جانبه تأکید دارند. از دیدگاه ایشان امنیت به‌ویژه امنیت پایدار، مهم‌ترین لازمه قلمرو داری

مؤثر و حکمرانی خوب به شمار می‌آید که ماحصل آن نظم و ثبات در حوزه‌های مختلف و برخورداری مردم از آرامش است (غلامی، ۱۳۹۷: ۵۷)

امنیتی از دیدگاه مقام معظم رهبری پایدار و ماندنی است که همه آحاد مردم را در بر گیرد و همه افراد اعم از هر گروه، نژاد، سلیقه، قوم، زبان و ادیان مختلف برخوردار از امنیت شوند. از نظر ایشان حتی افراد مخالف نظام تا زمانی که به عامل دشمن تبدیل نشده‌اند، باید از امنیت در زندگی برخوردار باشند (شایگان، ۱۳۹۱: ۷۸). از دیدگاه مقام معظم رهبری، امنیت باید همه‌جانبه باشد و تمام ابعاد امنیت ملی، اجتماعی، اقتصادی و سرمایه‌گذاری نظامی و انتظامی، فرهنگی، فکری و عقیدتی، امنیت مدنی و شهروندی، قضایی، امنیت اخلاقی، حیثیتی و آبرویی را شامل شود و هیچ‌کدام از حیطه‌های زندگی بشر نباید دچار ناامنی باشد؛ بنابراین ایشان تأکید مضاعفی بر محیط‌های مختلف اجتماعی و فردی و حفظ امنیت آن‌ها دارند و در بیانات متعدد به امنیت محیط کار، خانه، مدرسه، دانشگاه، شهر، روستا، خیابان و جاده و... اشاره می‌کنند. قطعاً اگر تمام این حیطه‌ها امنیت داشته باشند و مردم احساس آرامش و سلامت و صلح کنند، می‌توان ادعا کرد که امنیت پایدار برقرار شده است که از نظر مقام معظم رهبری، اسلام پیام‌آور چنین امنیتی است.

از نگاه مقام معظم رهبری، دفاع و امنیت ملی همان فرایند گسترده حفظ دستاوردهای انقلابی است و دستیابی به آرمان‌های متعالی و هموار ساختن مسیر رشد و تعالی مرهون توسعه اقتدار روزافزون سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی تا بتواند با بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌ها، امکانات و استعدادهای درونی، جبران‌های ناخواسته داخلی و تهدیدهای دشمنان خارجی را یکی پس از دیگری خنثی نماید و به سلامت به سرمنزل مقصود برسد.

امنیت در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای مدظله العالی را می‌توان این‌گونه برشمرد:

۱) پیش‌نیاز اصلی آغاز و تداوم پیشرفت و توسعه: اینکه می‌گوییم امنیت یکی از مهم‌ترین بخش‌ها است، به خاطر این است که هر پیشرفت دیگری متوقف به امنیت است. اگر امنیت نباشد پیشرفت علمی هم نیست، پیشرفت صنعتی و اقتصادی هم نیست ... وقتی در کشور امنیت هست، آن‌وقت این یک عرصه‌ای است، یک بستری است برای رشد همه‌ی عناصر رشد یک کشور و عناصر پیشرفت یک کشور

زیرساخت همه پیشرفت‌های یک ملت است. اگر امنیت نباشد، نه اقتصاد هست، نه فرهنگ هست؛

۲) وجود آرامش روحی، روانی و واقعی در جامعه: اگر امنیت نباشد، آرامش و اطمینان و سکینه‌ی روحی در مردم وجود ندارد؛

۳) تحقق‌پذیری آرمان و آرزوها: در فضای ناامن، آرزوهای بزرگ و آرمان‌های درخشان، در ذهن‌ها فراموش می‌شود؛ همه به فکر حفظ امنیت جان خود هستند (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۶/۸/۳۰)؛

۴) شکوفایی و نوآوری در عرصه‌های علمی و نخبه‌سازی: اگر امنیت نبود، علم هم نیست اقتصاد هم نیست، ابتکار هم نیست. آن چیزی که موجب می‌شود یک کشور بتواند دانشمند تربیت کند، بتواند در بخش‌های مختلف رشد کند، وجود امنیت است. اگر امنیت نباشد، دانشگاه نیست، تحقیق نیست، پژوهش نیست، نخبه‌سازی نیست (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، ۱۳۹۶/۲/۲۰)؛

۵) تهدید زدایی یا پیشگیری از بالفعل شدن تهدیدها و چالش‌ها: «آنجایی که امنیت نیست، درواقع هیچ‌چیز نیست؛ آنجا زندگی انسان‌ها هم درخطر تهدید لحظه‌ای و دائمی است. بدترین بلائی که می‌توان بر سر یک ملت رو به رشد و پیشرفت وارد آورد، سلب امنیت است. وقتی امنیت وجود نداشت، فکر منتظم و به دنبال آن، عمل منتظم هم وجود نخواهد داشت و پیشرفت میسر نخواهد شد.» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دانشگاه علوم انتظامی، ۱۳۹۰/۶/۲۹)؛

۶) تحقق استقلال واقعی یک کشور و ممانعت از مداخله و تهاجم دشمنان: «اگر به مردم بگویند نان می‌خواهید یا امنیت، قطعاً امنیت را ترجیح می‌دهند؛ یعنی همان چیزی که دخالت ابرقدرت‌ها در منطقه‌ی ما و خیلی از مناطق دیگر موجب شده است که ضعیف شده. یعنی فرض بفرمایید اتوبوسی که حرکت می‌کند از یکجا به‌جای دیگر، خاطرجمع نیست که ساکنان آن و کسانی که در آن سوار هستند، بتوانند به‌سلامت به

مقصد برسند و موردتهاجم دشمن قرار نگیرند.» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان ارتش، ۱۳۹۶/۱/۳۰)؛

۷) امنیت به‌منزله یک حقوق اساسی انسانی: امنیت، یک زمینه برای همه‌ی موفقیت‌ها و پیشرفت‌هاست. علاوه بر اینکه اگر امنیت در جامعه نباشد و آحاد مردم دغدغه‌ی ناامنی را داشته باشند، یکی از برترین حقوق انسان‌ها پایمال شده است امنیت یک نیاز اساسی برای انسان‌هاست «الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَ أَمَّنَّهُمْ مِنْ خَوْفٍ». به عنوان دو نعمت بزرگ الهی، خدای متعال این را به رخ مخاطبان این آیه‌ی شریفه می‌کشد: نجات از گرسنگی و نجات از ناامنی. این‌ها اهمیت امنیت را نشان می‌دهد. در نظام اسلامی، امنیت، امنیت عموم مردم است. در همه شئون زندگی، امنیت یک ضرورت برای انسان است. در دوران عبادت، در دوران سازندگی، در دوران تجارت و در هر فعالیت‌ی که انسان بخواهد بکند، محتاج امنیت است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی انتظامی، ۱۳۷۶/۴/۲۵).

○ امنیت در حوزه‌های مختلف از دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی (۱۳۶۸ تا ۱۳۹۸)

امنیت امروزه تنها از دیدگاه نظامی قابل‌بررسی نیست و ابعاد مختلفی بر اساس تمامی حوزه‌های زندگی و قلمرو داری را دارا است. بیانات و نظرات ارزشمند مقام معظم رهبری نیز بر این امر به‌خوبی تأکید دارد و ابعاد مختلف و گسترده‌ای متناسب با نیازها، تهدیدات و چالش‌های موجود برای امنیت ملی قائل هستند. به‌گونه‌ای که می‌توان گفت بیانات ایشان در این خصوص، جامع‌ترین شکل ممکن از ابعاد مختلف امنیت ملی را ارائه می‌دهد؛ زیرا از نظر ایشان کارایی مطلوب هر جامعه، در حد نظم مطلوب آن جامعه است. ایشان می‌فرمایند: «اگر نظم نبود، یا کم بود، از کارایی‌ها کاسته خواهد شد» (بیانات در دیدار با فرماندهان نیروی انتظامی سراسر کشور، ۱۳۷۰/۱/۲۷). از نگاه مقام معظم رهبری، امنیت ملی دارای مفهوم چندوجهی، سیال و برخاسته از آرمان و سیاست کلی نظام جمهوری اسلامی است. ایشان

برداشتی محدود و تک‌بعدی از امنیت ملی ندارند و بر اساس حوزه‌های مختلف برای امنیت ملی، ابعادی را تعریف نموده‌اند. بر همین اساس می‌فرمایند: «امنیت هم انواعی دارد؛ یکی از آن‌ها امنیت نظامی و انتظامی است که شما ملاحظه می‌کنید در بعضی از مناطق عالم، از لحاظ نظامی و انتظامی ناامنی هست. این، بخشی از مقوله امنیت است. امنیت سیاسی و اقتصادی و فکری و عقیدتی هم داریم که همه این‌ها مقولات بسیار بااهمیتی است» (بیانات در دیدار جمعی از بسیجیان، ۱۳۷۸/۶/۱۰).

- امنیت اقتصادی: یکی از مهم‌ترین تأکيدات مقام معظم رهبری به‌ویژه در سال‌های اخیر، تحقق مطلوب امنیت اقتصادی می‌باشد به‌گونه‌ای که سال ۱۳۹۰ را سال «جهاد اقتصادی»، سال ۱۳۹۱ را سال «تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه ایرانی»، سال ۱۳۹۲ را سال «حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی»، سال ۱۳۹۳ را سال «اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی»، سال ۱۳۹۵ را سال «اقتصاد مقاومتی؛ اقدام و عمل»، سال ۱۳۹۶ را سال «اقتصاد مقاومتی، تولید و اشتغال»، سال ۱۳۹۷ را سال «حمایت از کالای ایرانی»، سال ۱۳۹۸ را سال «رونق تولید» و سال ۱۳۹۹ را سال «جهش تولید» نام‌گذاری کرده‌اند. مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی فرمودند: «اقتصاد یک نقطه‌ی کلیدی تعیین‌کننده است. اقتصاد قوی، نقطه‌ی قوت و عامل مهم سلطه ناپذیری و نفوذناپذیری کشور است و اقتصاد ضعیف، نقطه‌ی ضعف و زمینه‌ساز نفوذ و دخالت دشمنان است. فقر و غنا در مادیات و معنویات بشر، اثر می‌گذارد. اقتصاد البته هدف جامعه‌ی اسلامی نیست، اما وسیله‌ای است که بدون آن نمی‌توان به هدف‌ها رسید. تأکید بر تقویت اقتصاد مستقل کشور که مبتنی بر تولید انبوه و باکیفیت و توزیع عدالت محور و مصرف به‌اندازه و بی اسراف و مناسبات مدیریتی خردمندانه است و در سال‌های اخیر از سوی این‌جانب بارها تکرار و بر آن تأکید شده، به خاطر همین تأثیر شگرفی است که اقتصاد می‌تواند بر زندگی امروز و فردای جامعه بگذارد» (بیانیه گام دوم انقلاب ۲۲ / ۱۱ / ۱۳۹۷).

- امنیت فرهنگی: امنیت فرهنگی از جایگاه و نقش بسیار برجسته‌ای در جمهوری اسلامی ایران برخوردار است و بر همین اساس سال ۱۳۹۳ را سال اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و

مدیریت جهادی نام گذاشته و می‌فرمایند: «فرهنگ از اقتصاد هم مهم‌تر است. چرا؟ چون فرهنگ، به معنای هوایی است که ما تنفس می‌کنیم؛ شما ناچار هوا را تنفس می‌کنید، چه بخواهید، چه نخواهید؛ اگر این هوا تمیز باشد، آثاری دارد در بدن شما؛ اگر این هوا کثیف باشد، آثاری دیگری دارد. فرهنگ یک کشور مثل هوا است؛ اگر درست باشد، آثاری دارد» (بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۳/۱/۱). مقام معظم رهبری لازمه تحقق امنیت فرهنگی، رفتار بر مبنای قوانین شرعی و مقررات قانونی دیگر در کشور می‌دانند به‌گونه‌ای که در دیدار با جمعی از فرماندهان نیروی انتظامی در سال ۱۳۷۰ فرمودند: «حفظ امنیت اسلامی در محیط جامعه؛ این اساسی‌ترین کار نیروی انتظامی است» (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی انتظامی، ۱۳۷۰/۱۱/۲). بر اساس دیدگاه ایشان در جامعه‌ی اسلامی اجازه داده نمی‌شود و نباید داده بشود که درملاءعام، کسانی به حیثیت‌های دینی مردم اهانت کنند و آن را هتک نمایند (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی انتظامی، ۱۳۷۰/۱۱/۲).

- امنیت سیاسی: مقام معظم رهبری امنیت سیاسی را به بهترین وجه تعریف نموده و در این باب می‌فرمایند: «امنیت سیاسی معنایش این است که تفکرات و معارف سیاسی در جامعه، معارف واضح و دور از نفاق و دو گونه‌گویی و دو گونه‌اندیشی باشد. معنایش این است که کسانی که متصدی بیان مسائل سیاسی برای مردم هستند، نسبت به مردم امانت به خرج دهند. معنایش این است که کسانی که متصدی نوشتن و پخش کردن و منتشر کردن معارف فکری جامعه هستند، دروغ نگویند، فریب ندهند، تقلب نکنند و در طعانی که علی‌الظاهر شیرین هم هست، زهر مخلوط نکنند؛ این امنیت سیاسی است» (بیانات در دیدار جمعی از بسیجیان، ۱۳۷۸/۶/۱۰).

• امنیت عمومی: زمانی می‌توان ادعا کرد که امنیت به مطلوب‌ترین شکل ممکن بر یک قلمرو ملی حاکم است که کل پهنه جغرافیایی و جمعیت یک کشور به میزانی برابر از این امنیت برخوردار باشند. مقام معظم رهبری نیز همواره بر تقویت این نوع از امنیت در کشور تأکید کرده‌اند. رویکرد رهبر معظم انقلاب به تولید و استقرار امنیت عمومی متوازن و پایدار است (غلامی، ۱۳۹۷: ۷۵). ایشان در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی انتظامی

در ۲۵ تیرماه ۱۳۷۶ در این زمینه بیان فرمودند: «امنیت متعلق به همه است. امنیت تهران، واجب‌تر از امنیت مردم مرزنشین جنوب و شرق و غرب کشور نیست. امنیت افراد مرفه که از سرمایه و امکاناتی برخوردارند، واجب‌تر از امنیت آن کارگری که چشمش به مزد روزانه است، نیست» (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی انتظامی، ۱۳۷۶/۴/۲۵). نگاه مقام معظم رهبری به امنیت عمومی، نگاه موسع و عام‌نگرانه است. مجموعه بیانات ایشان از آغاز تصدی رهبری تاکنون در خصوص امنیت عمومی و شاخص‌ها، ریشه‌یابی ناامنی‌ها و راهکارهای تأمین امنیت عمومی، به‌وضوح نشان‌دهنده توسعه ابعاد مادی معنوی، ذهنی و نهادی امنیت عمومی در اندیشه ایشان است. ویژگی‌های امنیت عمومی از دیدگاه رهبری دربرگیرنده شاخص‌های بعد مادی و ذهنی امنیت عمومی است.

- امنیت نظامی و انتظامی: مقام معظم رهبری امنیت نظامی و انتظامی را یکی از انواع مهم امنیت معرفی می‌کنند و می‌فرمایند: «امنیت هم انواعی دارد؛ یکی از آن‌ها امنیت نظامی و انتظامی است که شما ملاحظه می‌کنید در بعضی از مناطق عالم، از لحاظ نظامی و انتظامی ناامنی هست. این، بخشی از مقوله امنیت است» (بیانات در دیدار جمعی از بسیجیان، ۱۳۸۷/۶/۱۰). بر همین اساس ایشان می‌فرمایند: «امنیت نظامی در جمهوری اسلامی ایران بسیار مهم و حیاتی است و آنچه برای نیروهای مسلح چه سپاه و چه ارتش و چه نیروهای انتظامی مهم است، این احساس است که آن‌ها مدافعان امنیت ملی این کشورند. در عرصه‌های گوناگون، این امنیت با وظایف مختلف، میان سازمان‌های گوناگون تقسیم‌شده است. اگر ما خیال کنیم که دوران ایجاد امنیت نظامی و انتظامی تمام‌شده است، برداشت درستی نیست» (بیانات در دیدار جمعی از بسیجیان، ۱۳۸۷/۶/۱۰).

- امنیت فضای مجازی: از نگاه مقام معظم رهبری فضای مجازی و فناوری اطلاعات و ارتباطات از دو جنبه فرصت و تهدید برخوردار است که بایستی آن را تبدیل به فرصت نموده و مانع از بالفعل شدن تهدیدات گسترده آن در حوزه‌های مختلف شد. ایشان در این خصوص می‌فرمایند: «انقلاب و نظام با خواست و حمایت مردم شکل‌گرفته و استمرار یافته اما مستکبران با وقاحت تمام، مردم را به مقابله با همین نظام فراملی خوانند که لازم است مردم در مقابل این تبلیغات ایستادگی و علیه آن حرکت کنند و جوانان با

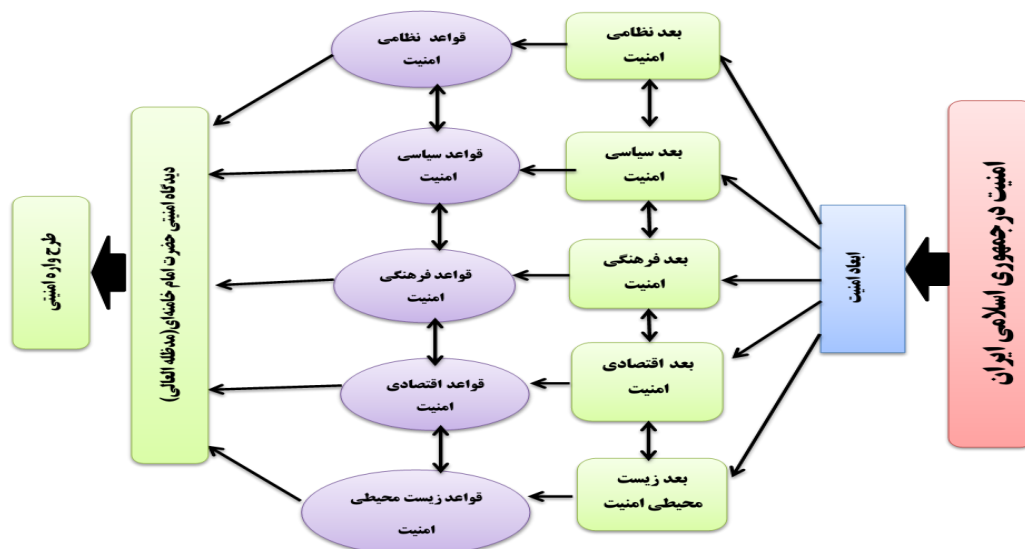
هوشمندی، فضای مجازی را به ابزاری برای زدن تودهنی به دشمنان تبدیل کنند» (دیدار مردم قم با رهبر انقلاب، ۱۳۹۷/۱۰/۱۹). با توجه به اهمیت فضای مجازی و جهانی شدن ارتباطات، مقام معظم رهبری در ۲۹ بهمن‌ماه ۱۳۸۹، سیاست‌های کلی نظام در امور امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات و ارتباطات را به شرح ذیل ابلاغ کردند.

- امنیت قضایی: از دیدگاه مقام معظم رهبری اگر امنیت قضایی به وجود آمد، امنیت سیاسی، امنیت اجتماعی، امنیت اقتصادی، امنیت اخلاقی و امنیت فرهنگی هم به وجود خواهد آمد (بیانات در دیدار مسئولان دستگاه قضایی، ۱۳۸۲/۴/۷). درواقع ایشان امنیت قضایی را لازمه تحقق دیگر ابعاد امنیت ملی قلمداد می‌کنند. رهبری در باب اهمیت امنیت قضایی می‌فرمایند: «مسئله امنیت قضایی هم که در برخورد و مراجعه و مواجهه با دستگاه قضا، مردم احساس امنیت کنند، بسیار مهم است. این نگاه بسیار دقیق و حسّاس و جستجوگر را در درون قوه قضاییه می‌طلبند. بحمدالله ما در قوه قضاییه، قضات پاک‌دامن، شریف، دانا، مسلط بر کار و باوجدان خیلی داریم. الحمدالله بدنه قوه قضاییه، بدنه بسیار خوبی است؛ منتها در هر مجموعه‌ای باید همیشه انسان این بیم را داشته باشد که آدم‌های سست‌بنیاد، سست‌عقیده و سست عمل حضور دارند. از این احتمال نباید صرف‌نظر کرد؛ باید دائم مثل دوربینی که با نورافکن محوطه‌ای را جستجو می‌کند، چشم‌های جستجوگر مسئولان عالی قوه، به‌طور دائم در داخل قوه قضاییه جستجو کند؛ آنگاه امنیت قضایی به معنای واقعی کلمه به وجود آید» (بیانات در دیدار مسئولان دستگاه قضایی، ۱۳۸۲/۴/۷).
- امنیت زیست‌محیطی: مقام معظم رهبری در این خصوص نیز رهنمودها و نظرات ارزشمندی دارند و در این خصوص می‌فرمایند: «نگاه اسلام به طبیعت و محیط اعم از جاندار و بی‌جان عاطفی، اخلاقی، معنوی و هدایت‌گرانه است و برخورداری از مواهب طبیعی نیز بر پایه اصولی متین، عادلانه، حکیمانه، متوازن و سازنده استوار گردیده است... محیط‌زیست یا حفظ منابع طبیعی، برای ما مسئله‌ای تجملاتی و درجه‌دو نیست؛ یک مسئله حیاتی است. در تلاش ما برای توسعه کشور، اولویت باید در این بخش باشد حفاظت از محیط‌زیست، جنگل‌ها و منابع طبیعی و فراهم کردن فضایی سالم و با طراوت برای زندگی از اساسی‌ترین وظایف است که مسئولان باید آن را در اولویت کاری خود

قرار دهند نگاه به مسئله‌ی آب‌وهوا، نگاه به مسئله‌ی غبار، نگاه به مسئله‌ی دود، نگاه به مسئله‌ی هوای سالم، نگاه به مسئله‌ی آب سالم، نگاه به محیط‌زیست سالم، نگاه به مسئله‌ی جنگل‌ها، نگاه‌های اصلی است» (بیانات در دیدار کارکنان محیط‌زیست، ۱۳۸۹/۱۲/۱۷). اهمیت امنیت زیست‌محیطی در دیدگاه مقام معظم رهبری باعث شد تا در ۲۶ / ۸ / ۱۳۹۴ سیاست‌های کلی محیط‌زیست توسط ایشان ابلاغ شود.

○ مدل مفهومی تحقیق

با جمع‌بندی اطلاعات به‌دست‌آمده از اسناد و مدارک مبانی نظری تحقیق، سعی شده است تا یک مدل مفهومی استخراج شود تا این تحقیق بر مبنای آن صورت پذیرد (۰).

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

۲. روش‌شناسی تحقیق

پژوهش توسعه‌ای- کاربردی حاضر، از لحاظ جمع‌آوری داده‌ها (بیانات امام خامنه‌ای مدظله‌العالی) از سال ۶۸ تا سال ۹۸ و از لحاظ بهره‌برداری از نتایج تحقیق تا آفاق ۱۴۱۴ است و در آن، باهدف دستیابی به طرح‌واره امنیت بر مبنای دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی،

اطلاعات موردنیاز به دو روش میدانی و کتابخانه‌ای علمی و تخصصی گردآوری و بار روش کیفی نظریه‌پردازی تئوری داده بنیاد در طی سه مرحله کدگذاری و با استفاده از نرم‌افزار MaxQDA موردبررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نظریه‌پردازی داده بنیاد، روشی است که تحلیل داده‌ها در علوم اجتماعی به شمار می‌رود. اغلب پژوهشگران آن را در میان روش‌های پژوهش کیفی ذکر کرده‌اند. هرچند برخی نیز نظریه‌پردازی داده بنیاد را روشی جامع برشمرده‌اند که می‌تواند از داده‌های کمی و کیفی برای تولید نظریه استفاده کند. در تئوری داده بنیاد تجزیه و تحلیل داده‌ها به معنی مقایسه مستمر داده‌ها برای مفهوم‌سازی است و همه مراحل مربوط به تحلیل داده از جمله دسته‌بندی و کدگذاری را شامل می‌شود. در این تئوری، مفاهیم، واحدهای اصلی تجزیه و تحلیل هستند. از آنجایی که تولید نظریه با استناد به رویدادها و وقایع واقعی و اطلاعات خام وجود ندارد، رویدادها و وقایع و حوادث باید به عنوان شاخص‌های بالقوه مرتبط با پدیده موردبررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد و از آن‌ها مفاهیم ساخته شود. در نتیجه مفهوم‌سازی از داده‌ها یکی از نکات اصلی در تئوری داده بنیاد است. (استراس و کوربین، ۱۳۸۷: ۱۱۶).

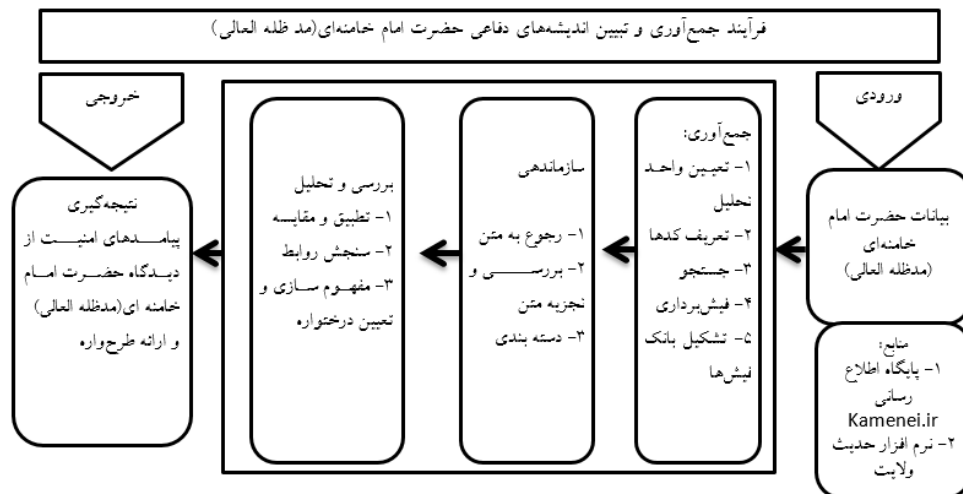
- کدگذاری باز: کدگذاری فرآیندی است که به وسیله آن داده‌های خام تبدیل به شکل استاندارد و برای پردازش و تحلیل مناسب می‌شود. مهم‌ترین مرحله در تئوری داده بنیاد، مرحله کدگذاری است زیرا بدون انجام درست این مرحله، انجام بقیه مراحل و تعیین ارتباطات بین کدها غیرممکن خواهد بود. (همان: ۱۱۸).
- کدگذاری محوری: کدگذاری محوری به روند محور قرار دادن مقوله اصلی از بین سایر مقوله‌ها و ایجاد ارتباط منظم و آن با سایر مقوله‌ها، اعتبار بخشیدن به روابط و پر کردن جاهای خالی با مقوله‌هایی که نیاز به اصلاح و گسترش بیشتر دارند اطلاق می‌شود (همان، ۱۱۶) به عبارت دیگر کدگذاری محوری، یافته‌های مراحل کدگذاری قبلی را گرفته، مقوله محوری را انتخاب می‌کند، به شکلی نظام‌مند آن را به دیگر مقوله‌ها ربط می‌دهد، آن روابط را اثبات می‌کند و مقوله‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند تکمیل می‌کند. (همان، ۱۲۷)
- کدگذاری انتخابی: کدگذاری انتخابی با تلفیق مقوله‌هایی که برای شکل‌گیری چارچوب

تئوریک‌های اولیه توسعه داده شده‌اند، مرتبط است. (سید جوادین واسفیدانی، ۱۳۸۹: ۵۸). اصطلاح «انتخابی» به این علت برای این مرحله به کار می‌رود که تحلیلگر به وضوح یک جنبه مرکزی از داده‌ها را به عنوان «مقوله هسته‌ای» انتخاب می‌کند و روی آن متمرکز می‌شود؛ بنابراین در کدگذاری انتخابی، هدف یکپارچه‌سازی و در کنار هم قرار دادن گزاره‌های به دست آمده و تحلیل روبه رشد است.

جامعه آماری اسنادی پژوهش شامل کلیه آموزه‌های دینی (آیات و روایات) اسلامی مرتبط با امنیت و جامعه آماری غیر اسنادی شامل نخبگان آشنا حوزه امنیت با ویژگی تخصص در علوم دینی و امنیتی، آشنا به سیاست‌های کلان ج.ا.ایران در حوزه امنیت و یا دارای مشاغل راهبردی و یا هم‌طراز بوده و نمونه‌گیری لازم نیز با روش‌های هدفمند همگون، ناهمگون و گلوله برفی انجام شده است. پس از مشورت با صاحب‌نظران، نسبت به تهیه سؤالات باز جهت انجام مصاحبه اقدام شد. سپس سعی گردید از متخصصین خبره در این حوزه با توجه به ویژگی‌های جامعه برای مصاحبه در خصوص داده‌های کیفی تا حد اشباع استفاده گردد. برای بالا بردن روایی مصاحبه از دیدگاه‌ها و نظرات متخصصان علوم امنیتی استفاده شده و پرسش‌های مطرح شده در مصاحبه (باز و عمیق) مرتبط با موضوع پژوهش است.

۳. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در ابتدا، پرسشنامه‌های تنظیم شده، توزیع و نظرات تخصصی صاحب‌نظران اخذ گردید. ۴۲ درصد از پاسخ‌گویان کارشناسی ارشد و ۴۲ درصد دکتری و ۱۶ درصد دانشجوی دکتری بودند. ۱۰ درصد از پاسخ‌گویان دارای سنوات خدمت در مشاغل راهبردی ۱۰ تا ۲۵ سال، ۴۳ درصد دارای سنوات ۲۵ تا ۳۰ سال و ۴۷ درصد دارای سنوات ۳۰ سال به بالا بودند که این امر، بر اعتبار پاسخ‌های داده شده اثر مثبت داشته است. ۸۴ درصد از پاسخ‌گویان در سطح خیلی زیاد و ۱۶ درصد زیاد با مسائل دفاعی - امنیتی و علوم امنیتی آشنایی داشته‌اند که این موضوع میزان دقت و اطمینان پاسخ‌ها را ارتقاء داده است. فرآیند تجزیه و تحلیل داده‌های به روش نظریه پردازی داده بنیاد عبارت است از (۰):

شکل ۲: فرایند جمع‌آوری، سازمان‌دهی و تحلیل بیانات ولایت

فرایند جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها به گونه‌ای بوده که ابتدا کلیدواژه‌های متناسب با عنوان پژوهش، اطلاعات مورد جستجو، جمع‌آوری، فیش‌برداری، دسته‌بندی، تشکیل بانک، بررسی، تطبیق و مقایسه و در تمام مراحل کدگذاری همواره به متون مراجعه و در هر مرحله مطابق الگوی ارائه‌شده، بخش‌هایی را حذف یا اضافه نموده تا به اشباع نظری رسیده و نهایتاً در تبدیل به گزاره، کدهای اساسی، در مجموع ۲۳۲ مفهوم استخراج و با عناوین C1 تا C232 کدگذاری شد (باز) (به دلیل حجم جداول و محدودیت صفحات مقاله، از ذکر آن‌ها صرف‌نظر شد). با خوشه‌بندی و مقوله‌سازی از کدها در چندین مرحله، ۳۳ مقوله کلان احصاء گردید که طبق روش نظریه‌پردازی داده بنیاد، در چندین محور ساماندهی شد (محوری و انتخابی) (۰).

جدول ۲: مقوله‌های امنیت از دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

ردیف	کدها	مقوله کلان	محور
۱	C11+C188+C48+C108+C130+C47	امنیت ملی مقتدرانه و هوشمند مبتنی بر وحدت و یکپارچگی	راهبردی
۲	C20+ C41+ C32	اسلام و پابندی به اصول آن عامل ایجاد امنیت	علی (زمینه‌ای)
۳	C9+C10+C4+C119+C157+C148+C121	ایجاد امنیت مبتنی بر اراده ملت و تحت ارزش‌های اسلامی و الهی	راهبردی

ردیف	کدها	مقوله کلان	محور
۴	C55+C13	نیروهای مسلح ایجادکننده امنیت	علی (زمینه‌ای)
۵	C56+C64+C115+C108	برنامه‌ریزی مدون برای ایجاد امنیت با سازمان‌دهی مناسب	راهبردی
۶	C22+C32+C84+C167+C204	ایجاد ناامنی توسط بدخواهان نظام اسلامی	محدودکننده
۷	C174+C126+C27	ناامنی عامل هرج و مرج و اختناق جامعه	محدودکننده
۸	C33	قانون‌مداری نسبت با ناامنی	محوری
۹	C62	ارزشمند بودن امنیت در جامعه	محوری
۱۰	C47+C8+C29	نیروهای مسلح عاملان امنیت	علی (زمینه‌ای)
۱۱	C117+C71+C29	پیگیری و ایجاد امنیت به منظور رضایت مردم	راهبردی
۱۲	C60	ایجاد امنیت همه‌جانبه	راهبردی
۱۳	C95	وجود امنیت رویه‌ای	محوری
۱۴	C5+C51	امنیت بانظم اجتماعی باعث ایجاد آرامش	پیامدی
۱۵	C39+C43+C53+C86+C148	انجام فعالیت‌های اقتصادی در سایه امنیت	پیامدی
۱۶	C79+C72+C46+C62+C2	تأمین امنیت به عنوان یک ضرورت به جهت کوتاه کردن دست متجاوزان	محوری
۱۷	C122+C188+C77+C119+C108	اقتدار همه‌جانبه با وحدت ملی عامل امنیت	علی (زمینه‌ای)
۱۸	C130	معنویت باعث تقویت امنیت	تقویت‌کننده
۱۹	C34	عدالت باعث تقویت امنیت	تقویت‌کننده
۲۰	C21+C92	امنیت عزت و پیشرفت علمی را به همراه دارد	پیامدی
۲۱	C43	برنامه‌ریزی مدون برای ایجاد امنیت با سازمان‌دهی مناسب	محوری
۲۲	C109+C129+C118	امنیت توطئه‌ها را خشی و خوشبختی و فضایل اخلاقی را به همراه دارد	پیامدی
۲۳	C121+C163+C89	توجه به امنیت عمومی با نگرش صحیح و	محوری

ردیف	کدها	مقوله کلان	محور
		برخورد با اخلال‌گران	
۲۴	C16	رعایت اصول امنیتی بر اساس دین‌داری	محوری
۲۵	C201+C140 +C42+C51	زیرساخت‌های امنیتی، بهره‌وری و رونق کار را برای آرامش مردم دارد	پیامدی
۲۶	C87+C15	ایجاد امنیت قضایی و اجتماعی با اعمال قدرت حاکمیت	راهبردی
۲۷	C116+C119	همزیستی مسالمت‌آمیز به همراه معنویت باعث رشد امنیت	تقویت‌کننده
۲۸	C104+C170+C68	امنیت به عنوان یک مقوله ملموس و نیاز انسانی عامل پیشرفت	محوری
۲۹	C222	ایجاد ناامنی توسط گروه‌های تکفیری	محدودکننده
۳۰	C25+C80	اسلام و پایبندی به اصول آن عامل ایجاد امنیت	علی (زمینه‌ای)
۳۱	C129+C201+C191	امنیت عامل توسعه و پیشرفت	پیامدی
۳۲	C39+C107+C30	امنیت در همه بخش‌ها باعث سازندگی و تعالی کشور خواهد شد	پیامدی
۳۳	C4+C166	عنایت ویژه اسلام به امنیت	تقویت‌کننده

۴. نتیجه‌گیری

مقوله امنیت، امری فطری و طبیعی به شمار می‌رود که زندگی فردی و اجتماعی انسان بدان وابسته و با آن عجین شده و گریزی از آن نیست. امنیت به عنوان یکی از عناصر مهم سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مورد تأکید اکثر کارشناسان است. امنیت با شاخص‌های خاص خود در صورتی که در یک کشور محقق شود می‌تواند مایه آرامش روحانی و جسمانی فرد یک جامعه شود و در صورت عدم تحقق امنیت عکس این وضعیت رخ می‌دهد و آرامش از جامعه سلب خواهد شد. لذا با توجه به اهمیت این موضوع در این پژوهش محقق بر آن شد که بر

پایه مبانی فکری مقام معظم رهبری سعی در بررسی امنیت تحت عنوان «طرح‌واره امنیت در دیدگاه مقام معظم رهبری» را به پژوهش گذارد.

آنچه از ماهیت و چیستی امنیت در اندیشه سیاسی و دفاعی آیت‌الله خامنه‌ای می‌توان برداشت کرد این است که کلیدواژه امنیت از اولویت‌دارترین مسائل و موضوعاتی است که در قاموس فکری ایشان جایگاه ویژه‌ای دارد. شاید بتوان بر مبنای تحلیل ماهیتی و چیستی امنیت آن را موتور محرک توسعه نیز قلمداد کرد. چراکه از دیدگاه ایشان جامعه ناامن هیچ‌گاه شانس و اقبالی برای پیشرفت و آبادانی نخواهد داشت و بالعکس جامعه ایمن و دارای امنیت در ابعاد مختلف آن از چنان قابلیت برخورداری است که با کوچک‌ترین توجه به دیگر حوزه‌های زندگی می‌تواند به توسعه دست یابد.

در نتیجه‌گیری می‌توان گفت که از دیدگاه مقام معظم رهبری، امنیت باید همه‌جانبه باشد و تمام ابعاد امنیت ملی، اجتماعی، اقتصادی و سرمایه‌گذاری، نظامی و انتظامی، فرهنگی، فکری و عقیدتی، امنیت مدنی و شهروندی، قضایی، امنیت اخلاقی، حیثیتی و آبرویی را شامل شود و هیچ‌کدام از حیطه‌های زندگی بشر نباید دچار ناامنی باشد. بنابراین، ایشان تأکید مضاعفی بر محیط‌های مختلف اجتماعی و فردی و حفظ امنیت آن‌ها دارد و در بیانات متعدد به امنیت محیط کار، خانه، مدرسه، دانشگاه، شهر، روستا، خیابان و جاده و... اشاره می‌کنند. قطعاً اگر تمام این حیطه‌ها امنیت داشته باشند و مردم احساس آرامش و سلامت و صلح کنند، می‌توان ادعا کرد که امنیت پایدار برقرار شده است که از نظر مقام معظم رهبری، اسلام پیام‌آور چنین امنیتی است.

بر اساس نتایج پژوهش، «طرح‌واره امنیت بر مبنای دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی» را می‌توان را طبق ۰ ترسیم نمود.

شکل ۳: طرح‌واره امنیت بر مبنای دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی

منابع

- قرآن کریم (۱۳۸۸). ترجمه آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی، قم، انتشارات جمهوری
- آیت‌الله خامنه‌ای، مجموعه بیانات، قابل دسترسی در سایت معظم له، khameniei.ir
- استراوس، آنسلم و کوربین، جولیت (۱۳۸۷). اصول روش تحقیق کیفی، نظریه مبنایی، رویه‌ها و روش‌ها، ترجمه بیوک محمدی، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ دوم.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۰). «فرهنگ امنیت جهانی» در مک‌کین لای، رابرت و ریچارد لیتل (۱۳۸۰)، امنیت جهانی: رویکردها و نظریه‌ها، ترجمه اصغر افتخاری، تهران، پژوهشگاه مطالعات راهبردی.
- آشوری، داریوش (۱۳۸۷). امنیت عمومی، دانشنامه سیاسی، نشر مروارید
- جهان بزرگی، احمد (۱۳۹۳). امنیت در نظام سیاسی اسلام، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ دوم.
- سیدجوادین، سید رضا و اسفیدانی، محمدرحیم (۱۳۸۹). تئوری سازی داده بنیاد و نرم‌افزار Atlas ti، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگان.
- شایگان، فریا (۱۳۹۱). امنیت پایدار از دیدگاه مقام معظم رهبری.
- غلامی، احمد (۱۳۹۷). تأسیس امنیت و جایگاه سیاسی، مقالات کنفرانس‌ها و ژورنال‌های داخلی.
- قربانی، قدرت الله (۱۳۷۹). امنیت انسان در عصر تصویر جهان.
- قرشی، علی‌اکبر (۱۳۵۲). قاموس قرآن، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- مرادیان، محسن (۱۳۸۵). مدل‌سازی ریاضی برای سنجش امنیت خارجی.
- هاشمیان فر، زاهد (۱۳۹۰). امنیت در اسلام، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.